

*Проект***РЕГІОНАЛЬНИЙ РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

За останні десятиліття як в Польщі, так і Україні, відбулися значні економічні та політичні зміни. Такі зміни в поєднанні з технологічним прогресом знайшли своє віддзеркалення і в зміні структури попиту на ринку праці. Особливо зріс попит на висококваліфікованих зі спеціальностей, пов'язаних з інформаційними технологіями, програмуванням, покращенням методів і організації виробництва тощо.

Також зміни не обминули і системи освіти з її економічними і суспільними функціями. Як в Польщі, та і в Україні система освіти наближується до європейських стандартів, що прийняті в Європейському союзі. Ці стандарти стосуються системи освіти, кількісним виразом якої є взаємозалежність статистичних показників.

Україна, обравши європейський вектор політичного і економічного розвитку, може використовувати досвіду цих країн, а особливо Польщі, яка є членом Європейського союзу, в освітній політиці. Польща близька Україні не тільки культурно і історично, а також має подібне бачення майбутньої Європи.

Європа має бути економічно розвиненим регіоном, незважаючи на свою неоднорідність - політично згуртованою і акцентуючою істотну увагу на розвиток знань, освіти і культури, оскільки завдяки цьому розвивається демократія.

Зважаючи на вищезазначене, в статті досліджено проблему відмінностей в системі освіти і статистичного порівняння освітньої діяльності між двома регіонами Польщі і України з приблизно однаковою кількістю населення – львівською областю і західнопоморським воєводством з врахуванням їх прикордонного розташування. На основі цього порівняння буде зроблено висновки щодо можливих змін в освітній політиці з врахуванням Болонського процесу.

Аналіз здійснено на основі класифікації Міжнародних стандартів освіти ISCED 1997 схваленої ЮНЕСКО в 1997 р.

Рівні освіти, стосовно Польщі згідно з цією класифікацією:

Рівень 0 – дошкільний заклад;

Рівень 1 – початкова школа;

Рівень 2 А – гімназія;

Рівень 3 А – загальноосвітній ліцей, профільний ліцей, технікуми;

Рівень 3 С – основна професійна школа;

Рівень 4 С – ліцейна школа;

Рівень 5 А – вищі професійні заклади, магістерські програми, післядипломні навчання;

Рівень 5 Б – учительська колегія, колегії іноземних мов;

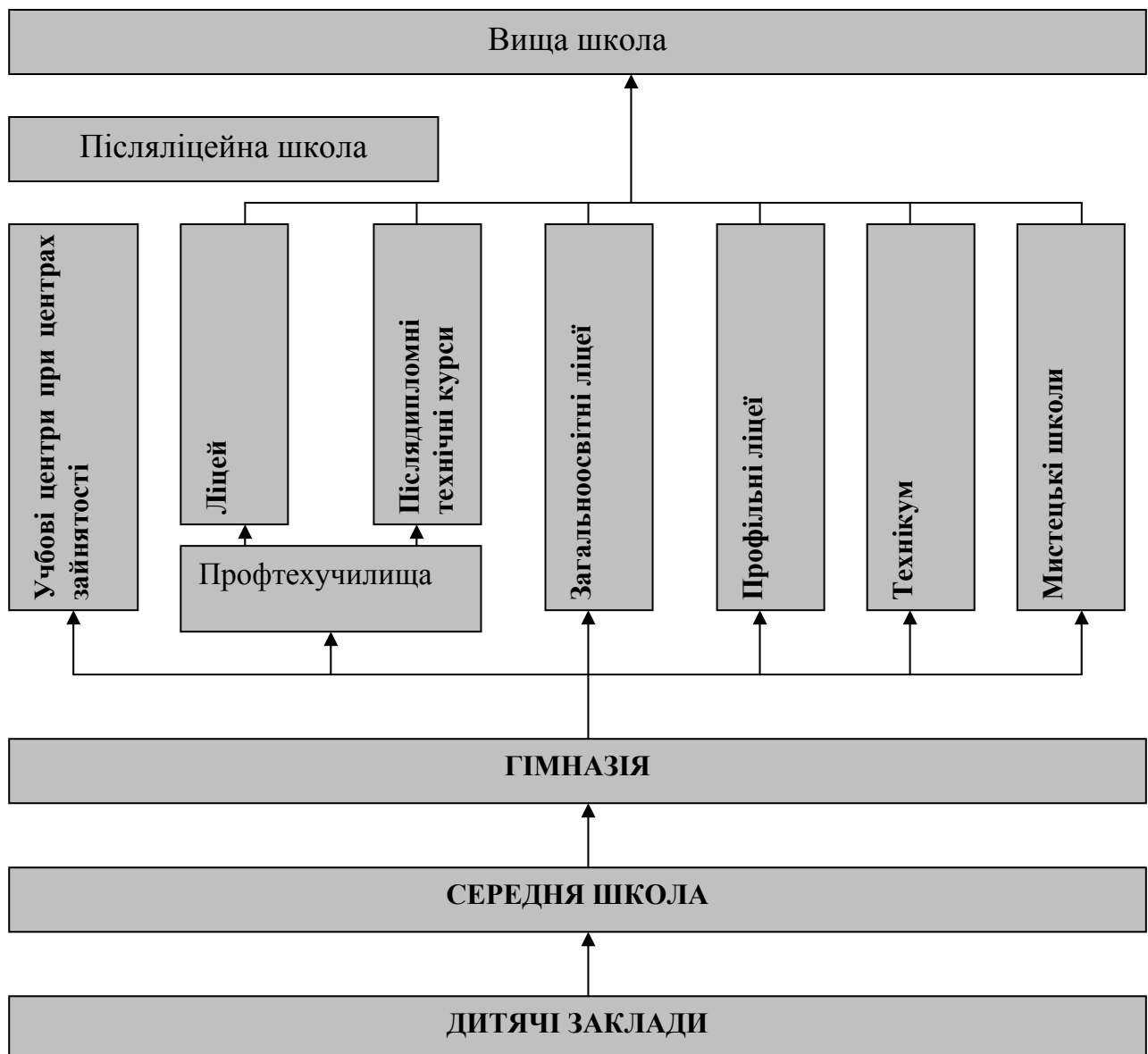
Рівень 6 – навчання в докторантурі.

Дуже подібні рівні освіти існують і в Україні.

1. Порівняльний аналіз системи освіти згідно з міжнародною класифікацією ISCED 1997

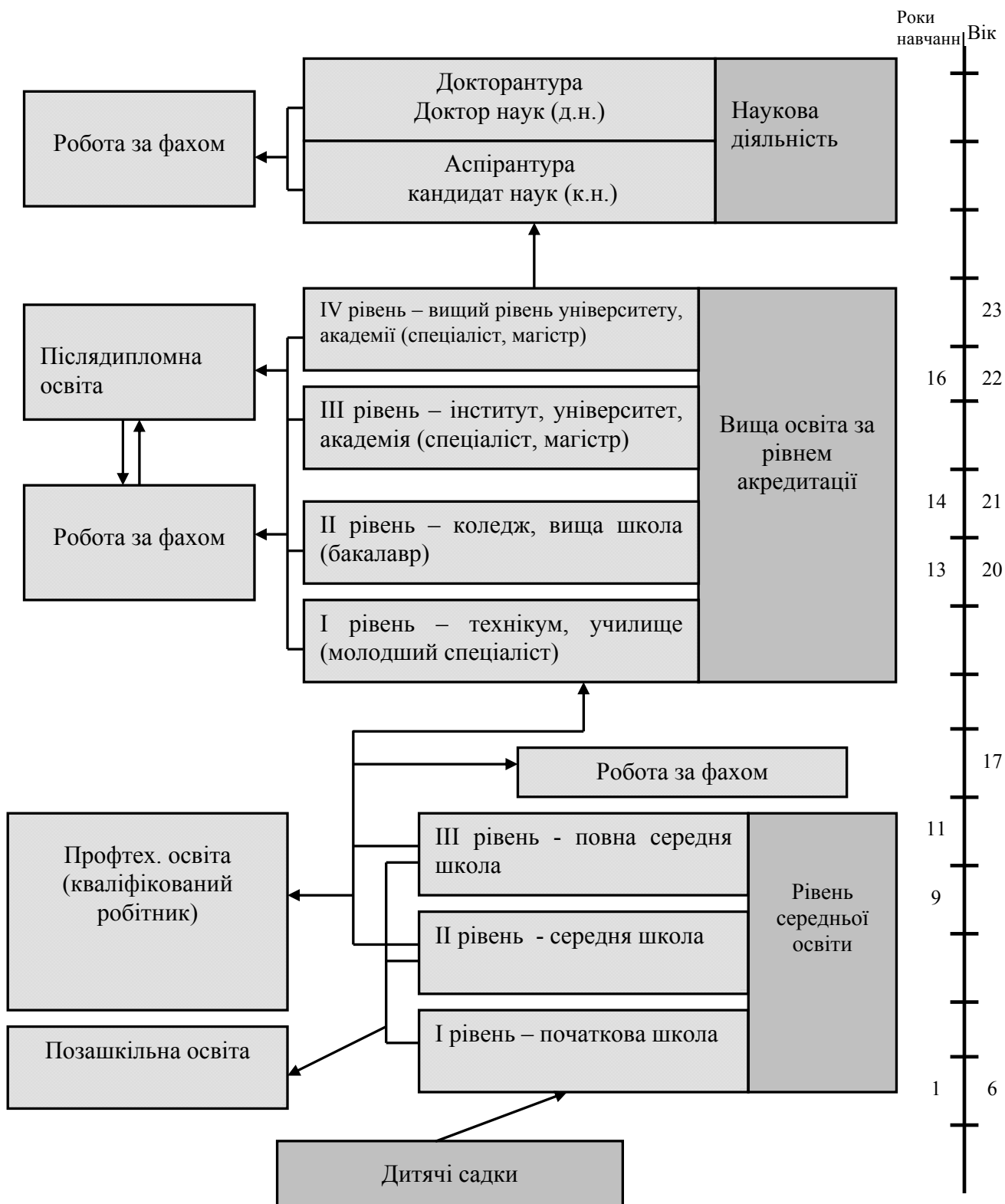
Для порівняльного аналізу між системою освіти в Україні і Польщі буде використано структурні моделі освіти в цих країнах (рис. 1, рис. 2).

Рис. 1. Система освіти в Польщі

Джерело: <http://www.szczecin.pl/raport04/html/home.html>

Рисунок 2. Модель системи освіти України

Джерело: Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/zvtn>

Порівнюючи між собою системи освіти Польщі і України (рис. 1, 2), можна помітити певні структурні відмінності. Прикладом може бути те, що період навчання в початковій школі в Польщі триває 6 років, а потім 3 роки в гімназії. На Україні навчаються спочатку 3 роки в початковій школі і 6 років в середній. Після початкової школи як на Україні, так і в Польщі можна розпочати навчання в різного типу середніх закладах.

Учень в початковій школі і гімназії (ISCED 1997, рівень 1-2) в Польщі та Україні навчається 9 років, орієнтовно до 16 років. Пізніше, продовжуючи загальну освіту польські учні вчаться 3 роки в ліцеї і готуються до отримання атестата зрілості. Після завершення середньої школи абітурієнти досягають 19 років. Повна освіта на Україні триває від закінчення середньої школи ще 2 роки і абітурієнт досягає віку 18 років.

Отже, польська система освіти на рівні 1-3 згідно з ISCED 1997 становить 12 років і учень у віці 19 років здобуває середню освіту. На Україні відповідний рівень освіти досягається після 11 років та учні завершують навчання у віці 18 років.

Ця різниця періоду навчання в Польщі і на Україні становить 1 рік і не дає можливості повного порівняння освітніх і соціально-економічних показників, які використовуються в освітній політиці.

2. Аналіз показників системи освіти Польщі та України

Дослідження і аналіз моделей структурних систем освіти необхідне до визначення напрямків реалізації освітньої політики держави. Однією з цілей цієї політики є задоволення суспільних потреб в сфері освіти і розвиток знань, які є результатом змін в економічній і політичній сферах держави.

Власне процес аналізу функціонування системи освіти ґрунтується на виборі статистичних показників, що складаються на основі системи освіти з урахуванням впливу інших процесів, які мають соціально-економічний характер.

Досліджуючи статистичні показники стану освіти львівського регіону і західнопоморського воєводства, можемо побудувати порівняльні таблиці. Ці показники доцільно виділити в вісьмох групах, які охоплюють в основному інституції та їх суб'єкти.

Детальніші показники можна представити графічним методом (рис. 3, рис. 4). Порівняльні дані дають можливість визначити місце досліджуваного регіону відносно

всієї країни або інших держав, а також вказати на тенденції розвитку (табл. 1, табл. 2, табл. 3). З огляду на обмежену кількість порівнянних статистичних даних в таблицях взято лише деякі показники.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз вибраних показників, які характеризують ринок освіти
Польщі і України (станом на 31.12. 2008)

	Польща		Західнопоморське воєводство		Україна		Львівська область	
	тис.	%	тис.	%	тис.	%	тис.	%
Населення	38 811	100,0	1 697	4,4	46 149	100	2 553	5,5
Особи віком від 0-29 років	16 173	42,3	724	42,7	16 700	39,7	1 013	39,7
Загальна кількість осіб, які навчаються	9 918	100,0	450	4,5	9 263	100	482	5,2
ISCED 97 рівень 0	841	100,0	36	4,3	1 137	100	48	4,2
ISCED 97 рівень 1-3	6 878	100,0	307	4,5	5 753	100	284	4,9
ISCED 97 рівень 5-6	1 983	100,0	99	5,0	2 737	100	150	6,3

Джерело: Власне опрацювання базоване на даних Євростату і Комітету Статистики України

http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136184,0_45572595&_dad=portal&_schema=PORTAL <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/age> <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Аналізуючи дані в таблиці 1 можна відмітити, що відносні дані львівської області і західнопоморського воєводства є статистично наближені. Також є подібним відсоток осіб у віці 0-29 років. Можна відмітити дещо вищі показники осіб, що навчаються в львівській області і західнопоморському воєводстві щодо середніх даних по країнах.

Окрім представлених в таблиці 1 статистичних даних, які охоплюють структуру освітньої активності згідно з класифікацією ISCED 97, проаналізовано кількісні дані певних показників стану освіти, що включають кількість шкіл, учнів і вчителів

(таблиця 2), а також зроблено порівняння показників осіб у віці 0-29 років львівської області і західнопоморського воєводства, тобто потенціальних учнів і студентів.

Таблиця 2

Освітні показники львівської області і західнопоморського воєводства
(станом на 31.12. 2007)

№	ПОКАЗНИК	Львівська область (1)	Західно-поморське воєводство (2)	Відношення (1)/(2)
0	Кількість осіб у віці 0-29 років	1013	721	1,40
1	Школи загалом	2034	1312	1,55
	в тому числі школи:			
	початкові	477	524	0,91
	гімназії (середні школи)	1469	308	4,77
	повна середня школа	1946	832	2,34
	середня і спеціальна школа	1531	461	3,32
	вища школа	26	19	1,37
2	Кількість шкіл на 1000 жителів	0,8	0,9	
3	Учні і студенти (тис.)	514,7	320,3	1,61
	в тому числі:			
	початкових	48,8	104,9	0,47
	гімназії (середні школи)	283,5	65,9	4,30
	повна середня школа	332,3	170,8	1,95
	спеціальна школа	31,9	69,4	0,46
	середня і спеціальна школа	315,4	135,3	2,33
	вищої школи	150,5	80,1	1,88
4	Кількість учнів і студентів на 1000 населенч, осіб	209,4	219	
5	Вчителі (тис.)	36,4	20,9	1,74
6	Викладачі	8432**	3146	2,68
7	Викладачі з науковим ступенем, кандидати наук	3520	1234	2,85
8	Число осіб із науковим ступенем, доктора наук	662	633	1,05

- у число вищих навчальних закладів включено також філії, які мають самостійний юридичний статус
- ** працює в ВНЗ і науково-дослідних інститутах

Джерело: власне опрацювання базоване на даних Комітету Статистики України www.ukrstat.gov.ua/, GUS Szczecin, http://www.szczecin.pl/raport04/html/11_6.htm

Показники представлені в таблиці 2 відображають кількісний стан шкіл, учнів і вчителів відповідно до рівнів освіти. Такий спосіб представлення даних дає можливість визначення структури регіонального ринку освіти, динаміки змін в ній - в разі

використання даних з більшої кількості років, дозволяють здійснювати аналіз кількості учнів і студентів на одного вчителя, що характеризує рівень забезпечення шкіл вчителями і дозволяє спрогнозувати рівень попиту і пропозиції на освітньому ринку.

З даних таблиці 2 видно, що відсоток осіб у віці 0-29 років у львівській області приблизно на 40% вищий, ніж в західнопоморському воєводстві. Подібна пропорція збережена для загального числа шкіл в цих регіонах – у львівському на 55 % більше ніж в західнопоморському. Переважно більші диспропорції виступають при врахуванні вищих шкіл.

Саме у львівській області на 37% більше цих шкіл, ніж в західнопоморському воєводстві, проте різниця виникає частково з наявності на Україні філій вищих шкіл як відокремлених структур вищих навчальних закладів.

Для порівняння даних зроблено їх групування відносно всіх типів шкільної освіти, крім вищої. Аналізуючи відповідні дані кількості учнів, можна відмітити (табл. 2), що на 61 % учнів є більше у львівському регіоні, ніж в західнопоморському як учнів, так і студентів, тобто пропорційно до числа осіб у віці 0-29 років.

У львівській області в порівнянні західнопоморським воєводством кількість вчителів є вищою (більше 74%).

Між аналізованими регіонами диференційованими є пропорції в кількості викладачів. В загальному у львівському регіоні їх на 268 % більше, в тому числі на 285 % більше є осіб з науковим ступенем кандидата наук і 5 % більше з науковим ступенем доктора наук. Одною з причин цього є різні методологічні підходи, оскільки в структуру викладачів в Україні включено також працівників науково-дослідної сфери.

Варто відмітити, що між львівським регіоном і західнопоморським воєводством більшість аналізованих показників не має великих диспропорцій поза числом вищих навчальних закладів і кількістю наукових працівників, що свідчить на користь України, де при тому самому числі студентів є пропорційно більша кількість наукових працівників, ніж в західнопоморському воєводстві.

Це з однієї сторони свідчить про мобільність наукових кадрів в Польщі, які працюють більше ніж в одному закладі, а з другої - про велику кількість студентів, що припадають на одного викладача у вищих навчальних закладах.

Висновки

На основі проведеного аналізу структури освіти, а також застосованих і підрахованих показників, можна зробити такі висновки для освітньої статистики і суспільних досліджень:

1. Згрупування і порівняння статистичних даних аналізованих регіонів уможливорює визначення спільної методології досліджень регіональних освітніх ринків.
2. Проведений кількісний аналіз регіональних ринків освіти Польщі та України дозволяє визначити схожість у системі освіти, що в свою чергу уможливорює розробку методів для ведення спільних, трансрегіональних освітніх програм, особливо для львівської області, опираючись на досвід західнопоморського воєводства, на етапі прагнення членства в ЄС, а також співпрацю з освітніми інституціями західної Європи.
3. Ситуація на ринку праці в Польщі показує, що з'явився недобір робочих спеціальностей (зварники, слюсарі, токарі, каменярі тощо). Проте система освіти, яка функціонує сьогодні в Польщі, унеможливорює зростання кількості осіб з цими кваліфікаціями. Це може бути істотною вказівкою для освітньої політики на Україні, оскільки ліквідація професійних шкіл може спричинити проблеми з пропозицією працівників деяких спеціальностей. Отже, незважаючи на збільшення освітніх вимог і НТП, попит на робітничі спеціальності не зменшується. Також вище перелічені проблеми можуть мати вплив на міграційні процеси.
4. Значно більша кількість наукових працівників у львівському регіоні порівняно із західнопоморським воєводством позитивно впливатиме на розвиток досліджень і знання населення цього регіону України, що в свою чергу сприятиме зростанню конкурентності фірм у львівському регіоні. Низький відсоток наукових працівників в західнопоморському воєводстві повинен спричинити поглиблений аналіз такого стану і його вплив на науковий, соціальний і економічний розвиток регіону.
5. Також необхідна розробка стратегії регіонального розвитку ринку освіти Польщі та України, що відповідатиме головним положенням Лісабонської стратегії і Болонському процесу, що сприятиме прагненням України до членства в ЄС.

Отже, можемо відмітити, незважаючи на те, що Україна не є членом Європейського союзу, а Польща є, в питанні розвитку людського капіталу та освіти, Україна є країною, близькою до стандартів Євросоюзу, припустивши, що Польща має показники, наближені до середніх в Євросоюзі. Також змін вимагає й питання структури освіти.